

ФЕЄРІЯ ВИШИТОЇ БУКВИ

Член Національної спілки письменників України, лауреатка літературної премії імені Уласа Самчука, авторка дитячих книг, майстер народної творчості Олена Медведєва вишила повний текст драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки на 48 полотняних сторінках розміром 60 см x 42 см.

Це її подарунок до 150-річчя із дня народження великої поетеси.

Раніше вона вишила повністю таким же форматом «Євангеліє від Івана», «Євангеліє від Марка», «Євангеліє від Луки», «Євангеліє від Матвія», збірки поезій Івана Франка «Народна пісня» та Ліни Костенко «Я поцілую мальву у щоку», а також «Кобзар» Тараса Шевченка 1840 року (формат 36,5 см x 26 см), який став діамантом світової Шевченкіани. У її доробку також польською мовою «Ода молодості» Адама Міцкевича, англійською – «Біблія» (обидві формату А-5).

Вигляд фоліанту цим вишитим книгам надають палітурки, обтягнуті шкірою. Кожне із четвероєвангелія вміщене у спеціальному дерев'яному футлярі, оздобленому художньою різьбою.

Майстриня також вишила за міжнародним стандартом мініатюрні книги розміром 9 см x 8 см – у них вміщено уривки із творів Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка та із роману «Волинь» Уласа Самчука.

Із роботою «Євангеліє від Матвія» Олена Медведєва увійшла до Книги рекордів України.

Про те, як вона вишивала «Лісову пісню», йдеться у розмові із авторкою.

«МЕНІ БУЛО ЗА ЧЕСТЬ ВИШИТИ ЛЕСИНОЮ ГОЛКОЮ»

– Очевидно, що із «Лісовою піснею» Ви ознайомилися ще у шкільні роки...

– Саме так. Але тоді мені більше імпонувала казка Лесі Українки «Біда навчить». Це був перший Лесин твір, який я прочитала. Потім постійно перечитувала «Метелика», «Лелію», «Чашку». Згодом закохалася у «Сліпця». І це кохання на все життя. До «Лісової пісні» я піростала посту-

пово, як і до «Одержимої», «Міста смутку», «Трьох хвилин».

– Як прийшло рішення обрати для вишивання текст саме із видання «Лісової пісні» 1914 року?

– Драма-феєрія була написана влітку 1911 року, у так званий грузинський період поетеси, і публікувалася частинами. Лише в січні 1914 року «Лісова пісня» побачила світ окремим виданням. Отже,

саме в цьому році вона стала ціліснодрукованою. Первісток вишитий мав бути схожий на первістка друкованого. Все закономірно.

– Сміливість вишивати великі тексти – від чого вона? Чи не виникало думки, що треба вишити скорочений варіант «Лісової пісні»?

– Не можу назвати це сміливістю (і то не вдавана скромність), адже мені не було страшно перед таким обсягом роботи. Вважаю, що вишити повне видання – це

зберегти цілісність твору, його самотність, незрівнянну красу, сам Лесин задум. Це ніби проспівати пісню від початку до кінця і ніде не сфальшивити, і не вкоротити її через те, що якийсь момент цього музичного твору тобі не вдається.

Коли б я неправильно підбрала шрифт і внаслідок цього таке вишите видання складалося б із двох чи трьох томів, навіть тоді б його не скорочувала, не зважаючи на матеріальні затрати.

ФЕЕРІЯ ВИШИТОЇ БУКВИ

До 150-річчя із дня народження Лесі Українки

Початок на с. 1

– Починаючи «Кобзар», Ви стояли перед дилемою: який обрис повинні мати вишиті букви? Але тепер Ви є авторка трьох гарнітур вишитих шрифтів, тому до «Лісової пісні» вже приступали впевнено? Хоч, звісно, відтворити точно друковану гарнітуру видання 1914 року ниткою нереально...

– Ні, приступала не впевнено. Я вагалася у виборі висоти і ширини літер. Ніхто і ніщо (навіть всезнаючий дядечко Google) чи комп'ютер не могли мені допомогти у цьому. Адже все потрібно було робити у реальному форматі. Для вишивання використала нитки DMC французького виробництва діаметром 1 міліметр, букви всі – прописні, висотою 5 міліметрів. Коли вишила половину твору, то зрозуміла, що рішення було ухвалене правильне. Книга вмістилася в один том. Цей факт приймаю як подарунок Бога. Як, власне, і ця можливість вишити увесь твір. А щодо назв авторки і твору, то вони вишиті за прообразом гарнітури у друкованому виданні 1914 року.

– Ви вишивали новою голкою чи й тою, що і попередні свої книги?

– Тема голки для мене – сакральна тема.

Це не просто інструмент у моїй роботі, вона авторка і виконавиця дива. Як пензель для художника, так голка в моїх руках виконує роль путівника й помічника, супроводжує всілякими маніврами протягом вської роботи. Вона – наче моя колега.

«Лісова пісня» вишивалася ж голкою, яка «брала участь» у гапуванні всіх попередніх полотняних книг. Її неможливо замінити чи відмовитися від неї. Вона не має відпустки і не йтиме на пенсію, у цьому я переконана. Бо це – серце моїх рук.

– Що відчували, коли в Колодяжному, у світлиці в Лесиному будиночку – біля фортепіано – тримали голку, якою вишивала Леся?

– Щодо голки родини Косачів... Можу сказати, що вона досить тендітна. Тоненька така, гостра. Коли діставала її з гольника, то здавалося, ніби торкаюся історії руками. Трепет, тривога, хвилювання, захват, ніжність... Мені було за честь вишити Лесиною голкою кілька Лесиних слів у «Лісовій пісні». Це для мене епохальна подія, якесь Боже провидіння, і невидима присутність петельки у цій роботі...

Дотик до клавіш її унікального французького фортепіано відомої у всьому світі фірми «Ignace Pleyel» відбувся із благоговінням... Як тут не згадати Лесин вірш «До мого фортепіано»:

Мій друже! Ті хвилиноньки
ясні,
Я при тобі найбільше мала їх,
Твої кохані струни голоснії
Будили зграї красних
мрій моїх.

«ПОЕЗІЯ ВИШИВАНОВОГО ОРНАМЕНТУ ЗВУЧИТЬ У СТРОГОСТІ ВІЗЕРУНКУ»

– Бог Вам приготував таку дивну віртуальну зустріч із Лесею... Може, це віддяка за щось?

– Важко відповісти на це запитання об'єктивно. Ці миті я й справді сприймаю як Богом даровані зустрічі із Лесею та голосом її дому.

Чи віддяка за щось? Не знаю. Тисячі людей люблять Лесю та її творчість. Моя ж любов нічим не відрізняється від їхньої. Хіба тим, що вона передалася моїм дітям та... моїй єдиній голці.

– Полотно цього разу вибрали особливе для вишиваних сторінок?

– Для вишивання Лесиною вишуканої поезії я свідомо придбала тканину волинського виробника. Цей льон сірого кольору. Полотно виткане спеціально для вишивання хрестиком.

– Завдяки цьому й рядки виходять рівними?

– Саме так, така структура полотна допомагає мені витримувати цю рівну лінію рядків, коли вишиваю тексти технікою «стебнівка».

– Для сторінок і для обрешітки обкладинки Ви зразок взяли орнамент із колекції Олени Пчілки і цим наче поклали її благословення на вишиту Вами «Лісову пісню» її дочки... Чим викликаний такий вибір?

– Не думала, що це може сприйматися як благословення. (Пауза). Хоча приємно, що Ви роздівилися у цьому такий сакральний, зворушливий момент. Дякую Вам!

Вибираючи візерунок № 295-а із альбому Олени Пчілки «Український народний орнамент. Вишивки, тканини, писанки» (факсимільне видання 2010 року), бачила свій майбутній фоліант тандемом-обіймами матері і доньки. Хотілося, щоб вони були удвох серед нас у вишиваній книзі і після того, як відійшли у засвіти...

Тим більше, що саме цей візерунок обрамлював обкладинку вже згаданого альбому – його першого, 1876 року видання (та й подальших видань). Отже, я сприйняла цей факт як натяк, підказку для своєї книги. «Треба добре знати народ, аби змогти прозирнути його душу», – так вважала Олена Пчілка, і її альбом – це намір саме задля розширення знань про український народ.

Взятий мною орнамент, як і всі представлені у її альбомі, походить із тодішнього Новоград-Волинського повіту – нині однойменний район Житомирської області. «Весь вміщений тут матеріал зібраний мною на Волині. Ця обставина додасть йому, очевидно, характеру винятковості», – зазначила Олена Пчілка у передмові. У той же час вона аргументовано пояснює, що ця орнаментика уособлює в собі загальноукраїнський тип, обстоює своє твердження про оригінальність і ніяку не запозиченість українських орнаментів.

– Поезія орнаменту, використаного у книжці, – у чому вона?

– Тут ми досить схожі за смаками із жінками родини Косачів. Поезія вишиваного орнаменту звучить у строгості візерунку, його синхрон-

ності; у делікатному, композиційно-граматному поєднанні кольорів, у виправданій простоті або ж розкоші складності.

Орнамент промовляє голосом тієї епохи, у якій він творився. У ньому заховалася доля людини, яка його вперше вишила на полотні, і про яку ми ніколи нічого не довідаємося. Загадковість – теж своєрідна поезія.

Нещодавно гортала сторінки Пчілчиного альбому. І раптом помітила, що на 26 листку, поруч із зрізцем, що вишитий на Лесиній книжці-фоліанті, у верхньому лівому кутку зображений візерунок, який я відтворила на своїх новорічних ялинкових іграшках десять років тому, і кожного Різдва ними прикрашаю зелену красуню у своєму домі. Отже, ще, очевидно, тоді мене було спрямовано до цього візерунку зі значно вищою метою...

– Один із кольорів використаного Вами орнаменту – червоний, колір шкіри обкладинки – теж. Є метафоричний зв'язок між цими атрибутами-символами у вишитій книзі?

– Спершу думала про зелений колір обкладинки, адже це «Лісова пісня». А ліс у нас асоціюється лише із зеленим... Згодом зрозуміла, що потрібно набратися хоробрості і поламати правила стереотипу – у відповідності із Лесиною харизмою й навіть деякою екстравагантністю. Червоного кольору багато у «Лісовій пісні» – у кількох її героїв в одязі є елементи, забарвлені ним. Червоний – колір кохання, вогню, індивідуальності.

Коли фоліант вже був повністю готовий, якось побачила друковану «Лісову пісню» в червоній обкладинці, тоді зовсім заспокоїлася: ще є на світі «інакомислячі» видавці. Зрозуміла, що рішення було ухвалене правильне.

«ЛЕСИНА ПОЕЗІЯ ТКАЛАСЯ ІЗ ЯСНИХ БАРВ...»

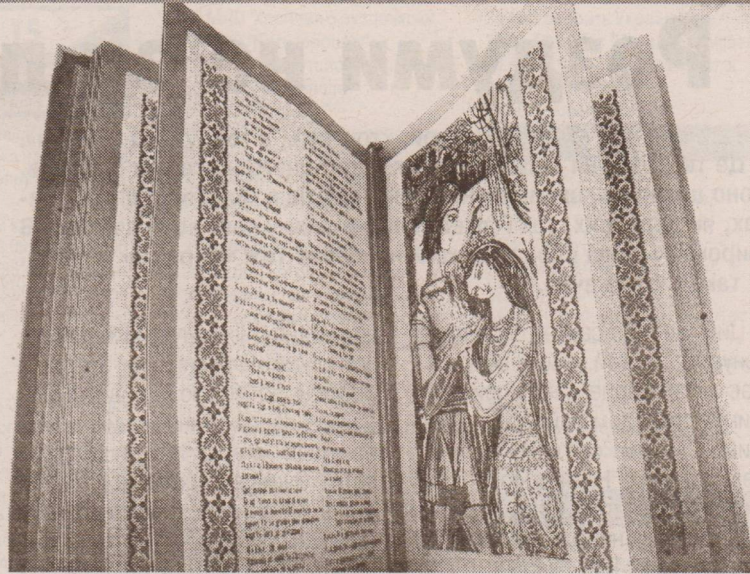
– Вишиваючи, Ви наче промовляєте подумки кожен букву, кожне слово по кілька разів. Що у лексиці «Лісової пісні» Вас вразило?

– Стосовно промовляння кожної літери подумки, то це я робила не один раз, адже її вишиваєш не за одну секунду... Мабуть, тому я не тільки розмовляю, думаю, мовчу, вишиваю українською, а й дивлюся нею на світ...

Згадайте, як Лукаш до Мавки казав: «Чудна у тебе мова, але якось так добре слухати...» На що вона відповідала: «Цить! Хай говорить серце...». Із серцем як уособленням прекрасного тут отожднюється наша українська мова.

Залюбила, заколикала, зачарувала, приговорила мене народнорозмовна лексика «Лісової пісні», її прекрасні діалекти, архаїзми. Вони наче взяли на себе роль забарвити рядки цієї поезії у незвичні нам, жителям XXI сторіччя, кольори.

Таке враження, ніби Леся розшукала у сховку вічності давню-предавню чарівну палітру, на якій дивом збереглися незвичайні фарби. Ось цим скарбом вона і розмальовувала лісове полотно в золоте сяйво.

«ЛЕСЯ УКРАЇНКА НОСИЛА «ЛІСОВУ ПІСНЮ» ПІД СЕРЦЕМ...»

– Складові майстерності виготовлення Вашої книги – це...

– Любов, терпіння, час... Мистецтво завжди має бути настояне на часі. Вишите рідне слово на українському полотні... Старовинна орнаментика сучасними нитками... Палітурництво... У Лесині часи воно могло звучати як інтролігаторство. Адже вишити драму-феєрію було не достатньо, необхідно було надати їй форму сторінок, наклеївши на картон полотно із вишитими рядками, оздобити обкладинкою, кутниками, псевдобинтами, закладкою. У цій справі допомагає мені син Андрій. Лише при наявності цих складових вишита книга вважається книгою.

– Леся Українка зазначила у листі до сестри Ольги 27 жовтня 1911 року, що писала «Лісову пісню» впродовж 10 – 12 днів, «...і не писати ніяк не могла, бо такий уже був непереможний настрій». Ви вишивали значно довше...

– Леся Українка носила «Лісову пісню» під серцем, як носить матір своє дитятко... Написала майже в маренні, як власне, і «Одержиму». Очевидно, її всі образи квапили, кликали, не давали спокою, а відчуття і розуміння фіналу спонукало її швидше завершити, і вона це все робила на одному подиху, бо взираю давно... Вона писала у листі із грузинського міста Хоні до матері 20 грудня 1911 року: «Видно, вже треба було мені її колись написати, а тепер чомусь прийшов «слухний час» – я й сама не збагну чому».

Народилася ж ця дитина за два роки до того, як Леся зібралася у засвіти. Народилася, щоб стати вічною...

Я ж вишивала цю книгу протягом двох довгих щасливих років. У мене в цей час народився другий онук Даніель, і було написано кілька творів для дітей.

– Ви співаєте, слухаєте музику під час вишивання?

– Не співаю, а слухаю. Але не музику, а слово. Раніше слухала класичну музику. Зараз відмовилася від цього. Звучання слів та думок стає ціннішим за звучання мелодій. Можливо, колись знову повернуся до попередньої практики, але сьогодні працюю саме так.

Та й чи могло звучати в процесі цієї роботи дві пісні одночасно? Моє ж серце вибрало «Лісову»...

– Відтворюючи драму-феєрію, сповнену містичними героями та їхніми перевтіленнями, не відчували Ви, що щось Вам заважає чи Вашій голці, чи Вашій думці – «Той, що греблі рве» або «Той,

що в скалі сидить», чи напаки – підхочує, стимулює, вабить і вабить, аби щасливо завершити роботу?

– Можете сприймати це як аномалію, але мені ніщо не заважало. Я почувала себе здоровою, досить працездатною і в міру заклопотаною. Хтозна, може «Той, що греблі рве» домовився із «Тим, що в скалі сидить» про те, аби мені допомагати, а не заважати? (Усміхається). А раптом їм самим вже конче хотілося побачити готовий результат – себе вишитих? От і сприяли мені у цьому...

– Символ Мавки – який він для Вас?

– Лесина Мавка для мене – це вічність у коханні і кохання у вічності – воно не від світу цього. Одне-єдине у своїй природі. Йому немає ціни, хоча і продане за матеріальну вигоду.

Це інопланетне дитинча, зіткане з любові, яке з'явилося поза людськими часом і правилами. Стосовно себе я можу сказати словами Лесі Українки про Мавку: «Зачарував мене сей образ на весь вік» (із листа Лесі Українки до матері 2 січня 1912 року).

Нещодавно я видала книгу для дітей «Крамниця часу». У цій казковій історії маленька білява Мавка купує у крамаря Юліана весь сьогоднішній час для розквітлої у лісі папороті... Підозрюю, що мавки до письменників приходять із різною метою.

– Можете визначити формулу, яку посилає «Лісова пісня» людству?

– Той, хто зраджує собі та своєму кохання, стає самотнім... вояком.

– Внутрішньо Ви себе відчуваєте оновленою, досконалішою після кожної такої книги?

– Після кожної вишитої книги почуваю себе багатшою, цікавішою, витривалішою, впевненішою, оновленою і залюбленою в українське слово і вишивку.

– Відтворення її у вишиваному рядку – такого ще ніхто не досягав ні в Україні, ні у світі... Може, це і є вплив магії перевтілення, якою така багата драма-феєрія? Чи свідчення невмирущості «Лісової пісні»?

– Це – відповідь мистецтвом на мистецтво.

Це любов до Лесиних творів з доброї волі, а не з примусу. Очевидно, саме ця народна любов і є вічністю кожного Лесиного слова. Не вмирає те, що несе в собі натхнення і життя.

Розмову вів
Віктор МАЗАНЬ,
письменник, заслужений
журналіст України.

Весь текст інтерв'ю читайте на нашому сайті: <http://vilneslovo.rv.ua/>